

Олеся Слизук

РОЗВИТОК ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ СВІТОВОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛІ

Анотація. У статті розглядаються психолого-педагогічні основи розвитку читацьких інтересів підлітків, подаються методичні рекомендації з організації читання учнів цього віку.

Ключові слова: читацькі інтереси, підлітковий вік, психологічні особливості, самостійне читання.

Залучення учнів до читання є одним із основних завдань літературної освіти. У зв'язку з цим пошуком шляхів його вирішення протягом останніх років займаються вчені в різних аспектах: «інтерес» як ознака ставлення особистості до суспільної діяльності (О. Дусавицький, А. Здравомислов, Є. Ільїн); формування інтересу підлітків в контексті психологічного, культурного та духовного розвитку особистості (Б. Ананьєв, М. Беляєв, Л. Божович, Л. Гордон, В. Мясіщев та інші). Психологічні особливості підлітків досліджувались в роботах А. Асмолова, І. Булах, Л. Виготського, І. Кона, А. Петровського.

Питання формування інтересу підлітків до літератури розглядали Н. Волошина, Л. Диненкова, Н. Ільїнська, В. Медведєва, читацькі інтереси – Т. Долбенко, Т. Новальська, Н. Новікова, І. Тимошенко, В. Чудинова.

Метою нашої статті є аналіз програм з української та світової літератури з погляду врахування читацьких інтересів підлітків та методичні рекомендації з організації читання учнів цього віку.

«**Поняття «літературно-художній інтерес»**, як указує Г. Оленіна, співвіднесене з поняттям «читацький інтерес» та «інтерес», що розглядається як позитивне емоційне ставлення до об'єкта, зосередження уваги на ньому. Він є головним фактором, що зумовлює вибір творів, активізує процес читання і сприймання книги, спонукає до подальшого читання» [2, с. 6].

Сучасні підлітки живуть в епоху, коли пошук потрібної інформації відбувається дуже швидко. Вона доступна, але не завжди корисна. Через ці обставини відбувається своєрідний «природний відбір». Діти обирають те, що для них зрозуміле, нескладне й цікаве. Усе інше виявляється за межами їхньої діяльності. Перенасичення інформацією приводить часто до зниження рівня успішності в школі, швидкої втомлюваності й байдужості до власних успіхів. Особливо це впливає на дітей у підлітковому віці, коли інтенсивно формуються основні механізми психіки дитини.

Дуже складно в таких умовах залучити учнів до самостійного читання художньої літератури, виробити потребу в ньому. Нав'язування готових схем роботи з твором на уроках літератури лише привчає до систематичного виконання домашніх завдань, але не може сприяти залученню до читання як цікавого заняття на дозвіллі. Для цього треба знати інтереси учнів, особливості їхньої психології та володіти способами мотивації до здійснення читацької діяльності.

Останнім часом під впливом різних суспільних чинників (перенасичення інформацією, звуження кола реального живого спілкування з батьками та однолітками, зміщення або нівелювання морально-етичних норм поведінки та ін.) відбувається так звана «акселерація інтересів», у тому числі й у виборі книг для читання.

Якщо ще кілька десятиліть тому п'ятикласників захоплювали «подвиги» Лиса Микити або пригоди Червоної Шапочки, то зараз діти вже в п'ятирічному віці знають про «монстриків», «шреків», а у підлітковому віці не раз перечитавши, переглянувши, обговоривши з друзями повністю розкривають для себе цей казковий світ. Він для них абсолютно зрозумілий, придуманий людьми, а значить нецікавий.

Тому у доборі книг для дитячого читання треба враховувати цей факт і обирати такі твори, які дещо випереджають психологічний розвиток дитини, у них є щось незрозуміле, а значить – цікаве.

Проведене протягом останніх років спостереження за колом читання та відповідно активністю у виконанні навчальних завдань на уроках української та світової літератури учнів підліткового віку міста Запоріжжя дозволяє зробити деякі висновки.

П'ятикласники проходять адаптацію до нових предметів та нових умов навчання, тому старанно читають казки, передбачені шкільною програмою. Але часто вже на цьому етапі літературного розвитку вони читають поверхово, за інерцією, а значить – без особливої цікавості. Як свідчить опитування, для самостійного читання учні обирають твори складніші і в жанровому, і в сюжетному, і в проблемно-тематичному плані – повісті Дж. Ролінг, Марка Твена, Дж. Толкієна, В. Хольбайна. Хоча із задоволенням читають повісті Астрід Ліндгрєн, оповідання Євгена Гуцала та Григора Тютюнника. В учнів п'ятого класу сприйняття навколишнього світу відбувається на основі їхніх наївно-реалістичних уявлень, але обов'язково емоційно. Вони люблять мріяти й фантазувати, тому для уроків літератури важливе врахування міжпредметних зв'язків, суміжних мистецтв, перегляд кінострічок, мультфільмів за творами, які вивчаються.

Складніше зацікавити художньою літературою дітей 13-14 років. Це пов'язано з їхніми життєвими принципами цього вікового періоду, переоцінкою себе як особистості, заниженою самооцінкою, зниженням інтересу до навчально-пізнавальної діяльності, прагненням виявити свою «дорослість» через конфлікт з оточенням.

«За всіх складнощів нинішнього етапу розвитку читацької діяльності підлітків відзначимо його позитивні сторони: це впевнене використання нових інформаційних технологій, поліваріантність інформаційної поведінки, незалежність читачів у формуванні кола читання, емансипованість від накопичених старшим поколінням шаблонів і стандартів. Проте в цілому є підстави характеризувати підліткове читання як критичний, що вимагає серйозної корекції з боку дорослих. Необхідно зрозуміти, що читання - заняття загальнолюдське, що піднімає на вершини духовних досягнень» [1].

Змінюється й коло читання шестикласників: це переважно література інформативно-довідникового характеру, художні твори про сильних і неординарних людей або про веселі пригоди своїх однолітків. Із цього погляду програма для шостого класу зі світової літератури більше відповідає психології учнів, ніж програма з української літератури. Школярів більше цікавлять повісті та оповідання пригодницької тематики. З української літератури цікавими для них видаються оповідання Володимира Винниченка «Федько-халамидник» та Спиридона Черкасенка «Маленький горбань», повісті Всеволода Нестайка. Усі інші твори шестикласники сприймають поверхово, задля отримання високих оцінок.

У цьому віці важливо звертати найбільшу увагу на коло читання й учителям-словесникам. Якщо дитина звикне читати скорочені перекази сюжету вже у шостому класі, вона не відчуватиме насолоди від художнього читання. Тому батькам і вчителям слід звертатись до сучасної дитячої літератури, яка, на жаль, мало представлена шкільною програмою. Особлива увага повинна надаватись урокам додаткового читання, на яких можна ознайомити дітей з творами Марини та Сергія Дяченків, Олександра Есаулова, Сергія Вдовенка,

Володимира Рутківського та ін. Батьки, у свою чергу, повинні посилено контролювати систематичне, щоденне читання художньої літератури учнями.

До сьомого класу читацькі інтереси стають більш стійкими, учні залюбки читають і програмові твори, й обрані самостійно. Шкільні програми з української та світової літератури для цього класу більше відповідають психологічним особливостям учнів. З української літератури найбільш цікавими для учнів є повісті Андрія Чайковського «За сестрою», Григора Тютюнника «Климко», Бориса Харчука «Планетник», Анатолія Дімарова «Блакитна дитина»; зі світової – повісті А. Конан-Дойла «Собака Баскервілів», М. Гоголя «Тарас Бульба» та оповідання М. Шолохова «Доля людини».

Таким чином, розвиток читацьких інтересів підлітків відбувається поступово, але нерівномірно: від наївно-реалістичного у п'ятому класі, через інертний етап у шостому, до більш стійкого у сьомому.

Перспективами подальшого дослідження та вдосконалення цього процесу є перегляд програм з української та світової літератури, розробка конкретних уроків додаткового читання сучасних та класичних творів, співзвучних віковим інтересам підлітків.

Література

1. Аскарова В. Я. Читающий подросток в фокусе разнообразных представлений [Электронный ресурс] / В. Я. Аскарова, Н. К. Сафонова. – Режим доступа: http://www.library.ru/1/sociolog/text/article.php?a_uid=270
2. Оленіна Г. О. Соціально-педагогічні засади формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури в умовах дозвілля : Автореферат дис. канд. наук : 13.00.05 / Г. О. Оленіна. – К., 2008. – 19 с.
3. Оленіна Г. О. Развитие интереса учнів до зарубіжної літератури як психолого-педагогічна проблема / Г. О. Оленіна // Рідна школа. – 2005. – № 6. – С. 18–21.
4. Сорокопуд В. «Життя непросте, коли тобі тринадцять...», або Що читають сучасні підлітки / В. Сорокопуд // Дзеркало тижня. – 2008. – № 40. – С. 22.

Olesya Slyzhuk

Adolescent's Reading Interests Development in Studying of the World and Ukrainian Literature at School

Summary. In the article is examined the psychological and pedagogical bases of development teenagers reading interests, set out guidelines for the organization of the pupils' reading.

Keywords: reading interests, adolescence psychological peculiarities, independent reading.

Олеся Сльжук

Развитие читательских интересов подростков в процессе изучения мировой и украинской литературы в школе

Аннотация. В статье рассматриваются психолого-педагогические основы развития читательских интересов подростков, излагаются методические рекомендации по организации чтения учащихся этого возраста.

Ключевые слова: читательские интересы, подростковый возраст, психологические особенности, самостоятельное чтение.